

"Vi tror på brorskap mellom menneskene"

Taler

Gunnar Jahn

Dato

10 desember 1961

Sted

Oslo Rådhus

Omstendigheter

Tildeling av Nobels fredspris til Albert John Lutuli

- 1 I år deler Det Norske Stortings Nobelkomité ut to fredspriser. Prisen for 1960 blir gitt til Albert Lutuli, prisen for 1961 til Dag Hammarskjöld post mortem.

- Disse to personligheter er i mangt og mye svært forskjellige. Albert John Lutulis
5 livsstil og virke er formet av det afrikanske stammesamfunn og kristendommen, Dag Hammarskjölds helt ut av den vestlige verdens kultur. Lutuli har hatt og har sitt virke innen eget land, Dag Hammarskjöld hadde sitt virke i det internasjonale miljø. Og dog hvor ulike de to var, de hadde ett felles: De kjempet
10 begge for at rettstanken skulle slå rot både hos det enkelte menneske, innen det enkelte folk og folkene i mellom, eller vi kan si det slik: De kjempet for det som har fått sitt uttrykk i erklæringen om menneskerettighetene i De forente Nasjoners charter.

- Albert John Lutuli er født i 1898. Han er av hövdingslekt innen en gren av
15 Zulufolket, men ble gjennom sin skolegang og senere utdanning preget av kristendommen, først gjennom den amerikanske misjonsskolen han gikk på i de tidlige ungdomsår, senere gjennom sin utdanning til læreryrket. Etter å ha tatt eksamen ved Adams College i Natal ble han lærer ved dette college, hvor han blant annet underviste i Zulufolkets historie. I de 17 år han var lærer, tok han
20 ikke del i politikken i Sør-Afrika.

- I 1935 skjedde en stor endring i Lutulis liv da han ble kalt til hövding for sin stamme. Valget av en hövding må godkjennes av staten, og staten lønner ham. Det er grunnen til at regjeringen kunne avsette Lutuli i 1952. Disse 17 år som
25 hövding brakte ham i daglig kontakt med de enkelte mennesker i stammesamfunnet. Under den tid han var hövding, tok han også aktivt del i den kristne kirkes arbeid, både i Sør-Afrika, i India og i Sambandsstatene.

30 Som lærer og senere hövding utførte Lutuli et stort arbeid. Han tok sine plikter som hövding alvorlig og ble avholdt av stammen. Han søkte å forene den gamle kultur med kristendommen og tok seg også av stammens økonomi, (blant annet ved å innføre nye økonomiske metoder for sukkerdyrkningen). Om denne tiden sier han selv:

35 «För jeg ble hövding hadde jeg vært skolelærer i 17 år. I de siste ca. 30 år har jeg med stor iver og tålmodighet arbeidet for å øke mitt folks velstand og fremme et godt forhold mellom det og andre raser i vårt blandede sør-afrikanske samfunn. I dette arbeid har jeg bestrebet meg på å følge den moderate linje. I løpet av dette
40 lange tidsrom har jeg år etter år med glede daglig brukt timer av min tid til arbeid i kirkelige organisasjoner som The Christian Council of South Africa, The Joint Council of Europeans and Africans (og det nå oppløste Native Representative Council).»

45 Men det var hverken hans virke som lærer, hövding eller hans arbeid i de kristne organisasjoner som brakte ham inn i sentrum av det som har vært hans innsats i etterkrigstiden.

Det som førte Albert John Lutuli bort fra dette mere stille og oppdragende
50 virke og inn i politikken, var det økende press den herskende hvite rase övet overfor folk av annen rase i Sør-Afrika. I 1944 ble han medlem av organisasjonen The African National Congress, stiftet i 1912. I 1952 ble han dens president, som han var inntil Congressen ble forbudt i 1960. Det er først og fremst for hans arbeid i denne tid - fra 1940-årene og opp til nu - at vi hedrer
55 ham idag.

For å kunne få noen idé om Lutulis innsats, må vi vite noe om det samfunn han har virket i. Den hvite befolkning i Sør-Afrika kom dit ned i siste halvpart av det 17de århundre. Da begynte innvandringen, først av en del franske hugenotter,
60 senere av hollandske bønder. De brot land og etterkommerne av dem - boerne - har levet der siden den gang. De foler landet som sitt fedreland. De har intet annet. De engelske innvandrere kom først mot slutten av det 18de århundre, og de beholdt en nær forbindelse med England. De første innfødte som de hollandske nybyggere møtte, var hottentottene og buskmennene.

65 Hottentottene er nu så å si forsvunnet som ren rase i Sør-Afrika, men de har gjennom blanding, dels med européere og dels med andre raser, satt sitt preg på

den befolkningsgruppe som kalles the coloured people. Da boerne trakk innover i landet, motte de andre innfødte stammer, først og fremst zuluene, kom i krig med dem og seiret over dem. Disse stammer utgjør den overveiende del av befolkningen i Sør-Afrika idag. I tidens løp kom andre raser til.

Hollenderne førte over en del malayer fra Ostindia som slaver, engelskmennene indere for å arbeide på sukkerplantasjene. I det 19de århundre dannet det seg to samfunn: Boerrepublikkene Transvaal og Oranjerestaten og den engelske kolonien i Sør-Afrika, begge behersket av de hvite. Ved århundreskiftet støttet de to samfunn sammen i boerkrigen 1899-1902, som England til slutt vant. Det endelige resultat var at Sør-Afrikaunionen ble opprettet som en selvstendig britisk dominion i 1910. Men verden hørte ikke på den tiden mye om forholdene mellom hvite og ikke-hvite.

I de femti år som er gått siden den gang har Sør-Afrika, som mange andre land, utviklet seg fra et jordbrukssamfunn til et samfunn hvor bergverk, industri, handel og annen virksomhet er blitt det viktigste. Som i andre land av denne type har den befolkning som bor i byene, vokst sterkt.

Idag bor det i Sør-Afrika vel 14.7 millioner mennesker, av disse er ca. 3.3 millioner hvite. Av resten er 9.6 millioner africans, ca. 0.4 millioner asiater - vesentlig indere, 1.4 millioner av blandingsrase (the coloured people). Av de 9.6 millioner africans bor ca. 3.3 millioner i de hvites landbruksområder - en stor del som landarbeidere på de hvites farmer - 3.7 millioner i reservatene for the africans og 2.6 millioner i byene.

Selv om enkelte av disse tall bare er anslag, gir de likevel et bilde av et samfunn hvis økonomi og med det dets fremtid er avhengig av et samarbeid mellom alle raser. Tallene er et uttrykk for at folk fra alle de ulike raser har tatt del i å bygge opp samfunnet. De hvite har ikke kunnet gjøre det alene. Slik er virkeligheten. Men hvordan er den ikke-hvite befolknings stilling?

I dette samfunnet har de ikke-hvite ingen rett til å ta del i statens styre. De er diskriminert rettslig, økonomisk og sosialt. Og denne ulike behandling av hvit og ikke-hvit har tiltatt sterkt i etterkrigstiden. De som nu styrer har som mål å trekke et skille mellom to samfunn - de hvites og de ikke-hvites - til tross for at den faktiske utvikling mer og mer har vist at hele samfunnet er bygget opp ved hjelp av alle rasers arbeid. Jeg kan ikke her komme inn på det nett av lover som er gitt for å gjennomføre skillet mellom hvit og ikke-hvit. Disse lovene tar sikte

på å binde og regulere alt i den ikke-hvites livsførsel. Han har ikke stemmerett, han er ikke med på å bestemme noe om seg selv, gjennom passordningen er han blitt berøvet ikke bare sin rett til å bosette seg der han vil, men også til å velge
110 arbeidsgiver, han er så å si rettsløs overfor politiets inngrep, enhver seksuell forbindelse mellom hvit og ikke-hvit er straffbar for begge parter, han har ikke rett til den samme skolegang og utdanning som den hvite. En kristen african får mangen gang ikke lov til å dyrke sin Gud under samme tak som en hvit kristen. Kort sagt, den ikke-hvite blir behandlet som en rase som skal holdes nede.

115

Er det da underlig at de ikke-hvite har protestert mot å bli behandlet slik? Det som er underlig er at denne protest ikke har vært fulgt av voldsomheter fra de ikke-hvite. Deres tålmod er merkelig, deres moralske styrke i sin kamp stor.

120 Den ulike behandling av hvit og ikke-hvit var årsaken til at de ikke-hvite africans i 1912 stiftet organisasjonen The African National Congress. De som tok initiativet var de ikke-hvite africans som hadde fått høyere utdanning, enten i utlandet eller hjemme den gang det ennå var anledning til det. Den første tid tok The African National Congress sikte på å påvirke utviklingen gjennom
125 petisjoner og deputasjoner til myndighetene, men da dette ikke hjalp og nye lover mot de ikke-hvite ble vedtatt, forte det til at The African National Congress' kamp ble mer aktiv, særlig fra 1949 av. Det er fra midten av 1940-årene Lutuli tar del i dette arbeide. Han blir medlem av Kongressen i 1944. Han kom inn i styret for avdelingen i Natal i 1945, i 1951 ble han president for
130 Natalavdelingen, i desember 1952 ble han president for hele The African National Congress og var dette til den ble forbudt av regjeringen i 1960.

Det er i denne tid under overgangen til større aktivitet bygget på boikott, ulydighetskampanjer og streiker at Lutuli kommer til å sette sitt preg på The
135 African National Congress. Han sier selv at The African National Congress aldri har fattet noen uttrykkelig beslutning om at kampen skal være ikke-voldelig, men faktisk har kampen vært fort med fredelige midler, og Kongressens styre har alltid gått inn for dette, og Lutuli selv har hele tiden tatt bestemt avstand fra å bruke vold. Han har innen Kongressen hatt å kjempe med
140 motstand fra to kanter: de eldre som holdt på den mere passive linje, og de - først og fremst de yngre - som har sett det som sitt mål å gjøre Sør-Afrika til en helt ikke-hvit stat.

Det at han tok del i 'The African National Congress' mere aktive kamp gjorde at

regjeringen i 1952 stilte ham overfor valget mellom å være hövding eller med i Kongressen. Han avslo å trekke seg tilbake som hövding - og også å stanse sitt arbeid i Kongressen. Han ble straks etter avsatt som hövding. Da sendte han ut den viktige erklæring som har overskriften: «The Chief speaks», hvor han
150 slutter med ordene: The Road to Freedom, is Via the Cross. Her sier han:

«Hva har så resultatet vært av mange års moderat kamp? Har dette blitt mott med toleranse eller moderasjon fra regjeringens side, likegyldig om den har gått utfra Det nasjonale eller Det forente parti? Nei! Tvert om. I løpet av de siste 30
155 år har vi opplevd å få lover som har begrenset våre rettigheter på alle områder: ikke tilstrekkelig landområde å leve i, det som var vårt største aktivum, husdyrbestanden, blir stadig mindre, hjemmene har ingen sikkerhet lenger. Vi har intet anstendig lønnsomt arbeid. Flere og flere restriksjoner i vår bevegelsesfrihet blir vi utsatt for gjennom passene. Portforbud, stadig nye
160 kontrollforanstaltninger. Kort sagt, vi har i disse årene vært vitne til stadig større krav om underkastelse for å sikre og beskytte de hvites overherredømme.

Det er på bakgrunn av dette at jeg med en sterk følelse av ansvar under Den afrikanske nasjonalkongress' auspisier har forenet meg med mitt, folk i den nye
165 ånd som beveger dem idag, og som forlanger åpen og direkte motstand mot urettferdighet på en bestemt, men ikke voldelig måte.

Den afrikanske nasjonalkongress og dens passive, ikke-voldelige kamp, kan nok være plagsom for regjeringen. Men denne kamp er ikke revolusjonerende fordi
170 den ikke tar sikte på å kullkaste det nåværende statssystem, men den går bare sterkt inn for at alle deler av samfunnet skal ta del i landets styre, basert på likhetsprinsippet.

Lover og forhold som tar sikte på å forringe menneskets personlighet gitt oss av
175 Gud, enten denne nedverdigelse skjer av staten eller av andre individer, må en uten opphold motarbeide i den ånd som St. Peter viste da han sa til sin tids herskere: Skal vi adlyde Gud eller mennesker? Ingen kan benekte at så langt det gjelder de ikke-hvite i Sør-Afrika finnes det i overflod lover og forhold som nedverdiger personligheten. Enhver hövding som er sin stilling verdig, må uten
180 frykt kjempe imot den slags nedverdiggende forhold og lover. Det er ikke til å unngå at noen individer og noen familier må gå i spissen i arbeidet for friheten og lide for den: The Road to Freedom is Via the Cross.»

185 I 1952, etter at han var avsatt som hövding og ble president for The African National Congress, ble han forbudt å reise utenfor sitt hjemsted i 2 år. I 1954 reiste han til Johannesburg for å tale på et møte som var kalt sammen for å protestere mot tvangsflytting av fargede fra Sophia- town til Meadowsland. Han fikk ikke tale og fikk igjen reiseforbud for 2 år. Så ble han arrestert i 1956
190 sammen med 155 andre, anklaget for høyforræderi. Anklagen mot ham og 64 andre ble trukket tilbake i 1957. Resten ble frikjent i 1961. I 1959 tok Lutuli del i flere massemöter, men så fikk han igjen reiseforbud, denne gang for 5 år. I 1960 var den store massedemonstrasjon mot passordningen som førte til hendingene i Sharpeville, hvor politiet åpnet ild mot massene. Det var ikke få
195 som ble drept og såret. Det ble innført unntakstilstand, og mange ble arrestert. Lutuli, som var innkalt som vitne under den forrederiprosess som hadde fortsatt siden 1956, ble også arrestert denne gangen, men snart igjen sluppet fri for å fortsette som vitne under prosessen. I det siste året har han levet i sitt hjem, han har forbud mot å bevege seg utenfor sin landsby og mot å ta del i möter. Han er
200 nå heller ikke lenger president for The African National Congress da denne organisasjonen - som for nevnt - ble oppløst ved et vedtak av regjeringen i april 1960.

Han lever nu i sin landsby, er som sagt forbudt å reise og ta del i möter, men han
205 holder fast ved sin linje og gir uttrykk for sin mening i artikler i avisen Post. Like for han fikk reiseforbud i desember 1959, året for Sör-Afrikaunionen kunne feire femtiårsdagen for sin eksistens, skrev han til South Africa Institute of Race Relations en lang artikkel som bærer tittelen «Fifty Years of Union - Political Review». Denne gir så vidt jeg har kunnet bringe på det rene det mest
210 inngående og klareste uttrykk for hans syn på den linje som regjeringene i Sör-Afrika har fulgt.

Hans angrep på den sør-afrikanske regjerings politikk i dette oppsettet er mer detaljert, og kraftigere enn før. Nytt er hans omtale og angrep på apartheid-
215 politikken og dens plan om at det ikke-hvite samfunn skal utvikle seg etter sine egne linjer. Han spør: Hvem har trukket opp linjene? Svaret blir ikke dem som skal følge dem: de ikke-hvite, men de hvite som styrer. De ikke-hvite har ingen rettigheter. Det er derfor ikke grunn for dem til å glede seg over eller ta del i feiringen av femtiårsdagen, sier han. Det eneste de ikke-hvite har å gjøre er hver
220 og én å arbeide med mot og tålmod for at en skal få frihet og demokrati for alle.

Siden han skrev dette, er Sör-Afrika blitt republikk og ikke mere medlem av Det

225 Britiske Samveldet, men det har ikke bedret forholdet mellom hvit og ikke-hvit, og det har heller ikke endret noe i Lutulis linje.

Det mest konsentrerte uttrykk for det syn han alltid har hevdet, gir han i et brev til statsminister Strijdom. Han sier der:

230 «Vi tror på et samfunn der de hvite og ikke-hvite i Sør-Afrika kan leve i harmoni og arbeide for vårt felles fedreland og dele likt de livets goder som vårt land kan gi oss i overflod.

235 Vi tror på brorskap mellom menneskene og på respekten for enkeltmenneskets verdighet. Min kongress har aldri gitt uttrykk for hat mot noen rasegruppe i Sør-Afrika.»

Gang på gang gjentar han dette like til idag.

240 Det er en fast og uendret linje i hans arbeid. Aldri har han latt seg friste til å kjempe for sin rase med voldelige midler. Intet har kunnet bringe ham ut av balanse. Dertil er troen hos ham på at man ikke må anvende terror og vold for dypt rotfestet. Han har heller aldri følt eller reist noe hat mot den hvite mann.

245 Albert Lutulis kamp har vært ført innen eget land. Men de perspektiver hans kamp reiser, fører langt videre. I den ligger det et bud til alle dem som kjemper og arbeider for å få menneskeretten respektert både innen landene og landene i mellom.

250 En kan spørre seg selv: Skal det bli den ikke-hvite rase i Sør-Afrika som gjennom sin lidelse, sin nedverdiggelse og sitt tålmod kommer til å vise andre folk at menneskeretten kan vinnes uten vold, en vei vi européere nok bekjenner oss til både intellektuelt og emosjonelt, men som vi gang på gang har forsyndet oss mot?

255

Skjer det at den ikke-hvite befolkning i Sør-Afrika kommer til å reise seg av sin fornedrelse uten at det anvendes terror og vold, vil dette først og fremst være Lutulis verk, denne ranke, uredde fører som i kraft av sin høyt etiske personlighet har evnet å samle sitt folk om denne linje, han som gjennom hele sin modne alder har satset alt og tålt alt uten å bli bitter og uten at det har ledet
260 til at hat og aggresjon har inntatt nestekjærlighetens plass i hans sinn.

265 Men skulle likevel den dag komme at den ikke-hvite rases frihetskamp i Sør-Afrika kommer til å drukne i blod, da lyder ikke lenger Lutulis stemme. Men minnes ham da, og glem det aldri: Hans vei var urokkelig og klar. Han ville det ikke slik.

270 Vi reiser oss alle og hilser Albert John Lutuli i stillhet og dyp ærbødighet.

Kilde

Les Prix Nobel 1960-61, s. 56-63.

Emner

275 Apartheid, Hyllest, Nobelpris, Nobels fredspris, Nobeltale, Rasisme

URI

<https://www.virksommeord.no/tale/vi-tror-pa-brorskap-mellom-menneskene>

280

285

290

295

300